

ROMANIA INDEPENDENTA ȘI INDEPENDENȚA ALBANIEI (1877—1912)

de GELCU MAKSUTOVICI

Urmare a deselor mișcări de eliberare națională a popoarelor din Balcani, a decăderii economice și politice a Imperiului otoman, a războaielor purtate de Rusia și Turcia, în special al marelui confruntări ruso-româno-turce din 1877, precum și a intervenției permanente a marilor puteri în treburile sud-estului european, în a doua jumătate a sec. al XIX-lea se produc profunde schimbări în configurația politică a statelor din această zonă. Dar nici Tratatul de la San Stefano și nici Congresul de la Berlin n-au prevăzut crearea unui stat independent albanez, deși în primăvara anului 1877 avuseseră loc puternice mișcări antiotomane și în teritoriile albaneze. În această situație, patrioții albanezi își intensifică activitatea și în iunie 1878 crează Liga de la Prizren, prima organizație politică ce reprezenta întregul popor albanez, în scopul desfășurării unei susținute lupte pe plan politic pentru recunoașterea Albaniei ca stat de sine stătător, iar pe plan cultural pentru școală și cultură în limba națională. În această mișcare de eliberare națională, cunoscută în istoria Albaniei sub denumirea de „Rilindjia Kombëtare” (Renașterea națională) vor fi angajate toate forțele națiunii. Datorită condițiilor grele din patria lor, o serie de patrioți albanezi își vor desfășura activitatea în afara țării, dintre care mulți și pe teritoriul României independente, care, în condițiile noi create, devenise o susținătoare și mai activă și directă a cauzei naționale albaneze.

Prezenta comunicare își propune drept scop ca, pe baza unor documente de arhivă românești și albaneze, precum și a scrierilor de specialitate, să reliefeze modul în care România a sprijinit mișcarea de renaștere națională albaneză între anii 1877—1912, adică de la proclamarea independenței României pînă la cea a Albaniei, de la 28 noiembrie 1912. Este vorba de o perioadă deosebită, plină de evenimente cruciale în definirea așezărilor viitoare ale celor două popoare, de profunde frământări și transformări petrecute pe planul conștiinței naționale, ale afirmării unor idealuri nu numai naționale, dar și de dreptate socială.

Înfringerea turcilor în războiul amintit nu a dus la îmbunătățirea condițiilor existente în Albania. Congresul de la Berlin nu a ridicat această problemă, deoarece marile puteri ignorau cu desăvîrșire Albania, considerînd-o ca o posesiune turcească. Bismark nega chiar existența poporului albanez, numind Albania „o expresie geografică”¹. Patrioții albanezi, dezamăgiți, caută să mobilizeze masele populare la noi forme de luptă antiotomane. În același timp, prin pana inspirată a unor scriitori de talia fraților Sami și Naim Frashëri sau a lui Jani Vretua încearcă să facă cunoscute drepturile albanezilor pe plan internațional. O parte din operele acestora sînt tipărite pe teritoriul ospitalier al României.

¹ *Historia e letërsisë shqipe* (Istoria literaturii albaneze), vol. II, Tirana, 1959, p. 13.

În lucrarea *Resbelulu orientale ilustratu*, tipărită la Graz în anul 1878, istoricii români prof. dr. A. P. Alessi și prof. Massimu Popu subliniau cu toată obiectivitatea participarea albanezilor la evenimentele insurecționale din Balcani, arătând că : „Ajutorul venia acum și din Bosnia și chiar din Albania. Toate popoarele creștine din peninsula balcanică priveau cauza herțegovinenilor ca a lor. Creștinii din Epiru, Albania și Thesalia începură a se mișca. Mirdiții seau Albanessi catolici în timpurile mai de înainte se bucurau de o posetiune aproape de independența, fiindu datorii a milita sub ducele lor propriu. În zilele dein urmă începură domni de la Stambul a le purta frica, de aceea prea fiului fostului duce Bid-Dodo nu-lu lăsară în ereditatea sa, ci-lu duseră în prinsoare. După ce începu revolta în Herțegovina, mirdiții cerură eliberarea lui, amenințându ca altcumva facu cauza comuna cu insurgenții“². Despre vitejia albanezilor, tot ei scriau : „Albanesii numiți și arnauti locuescu mai alesu în Albania (vechiulu Epiru) afara de aceea, în Serbia turcească, în Bosnia etc. Suntu ostași născuți, pentru acea forte cercați de pasi ca și de sultanu...“³.

România, cu toate că nu obținuse la Congresul de la Berlin satisfacerea tuturor drepturilor sale legitime, prin actul curajos de la 9 mai 1877 și consfințirea lui în mod glorios pe câmpurile de luptă cîștigase „un mare spor de putere și prestigiu“⁴, continuînd a fi un avantpost înaintat al susținerii luptei de eliberare națională și socială a popoarelor din sud-estul european, „...sprijinul acordat luptătorilor împotriva opresiunii străine și a nedreptăților sociale a devenit mai intens, în a doua jumătate a secolului trecut, pe măsură ce mișcarea spre independență a devenit mai vie la sudul Dunării și în Albania“⁵. Așa cum am subliniat mai sus, Albania reclama un sprijin mult mai substanțial, deoarece ea continua să fie „posesiune turcească“. La sfîrșitul anului 1880, la București, din inițiativa unor tineri albanezi, se crează o secție a „Societății scrierii albaneze“, după exemplul celei de la Constantinopole, iar patru ani mai tîrziu, tot aici, ia ființă societatea culturală „Drita“ (Lumina), ce avea înscris în programul ei publicarea de cărți în limba albaneză, necesare școlilor naționale ce urmau a fi deschise pe teritoriul Albaniei. În istoria literaturii albaneze se consemnează că „Prima școală albaneză a putut fi deschisă la Corcea, în 1887, cu cărți publicate de societatea din București și cu marele ajutor al patrioților de acolo, precum și prin intervenția directă a lui Naim și Sami (este vorba de frații Frashëri — n.a.) pe lingă autoritățile turcești“⁶.

Menționăm faptul că societatea culturală „Drita“, încă de la începuturile ei, a fost susținută de o serie de intelectuali români de prestigiu, fapt recunoscut la una din reorganizările sale, cînd în ziarul „Adevărul“, din 23 februarie 1907, se consemna : „Societatea de cultură albaneză «Dritta» a fost înființată în anul 1884 și sprijinită de bărbați de frunte ca : C. A. Rosetti, D. Brătianu, Nik. Ionescu, V. A. Ureche, poetul V. Alecsandri, principele Ion Ghika, Ion Bălăceanu fost ministru la Londra, G. Palade, Lascăr Catargiu, I. G. Petrescu fost secretar onorat al palatului, A. Pencovici, N. Kretzulescu, Petre Carp etc.“⁷. Din aceeași sursă, Arhivele Statului București, precum și din cercetarea arhivelor centrale albaneze, adăugăm că societățile culturale albaneze create pe teritoriul țării noastre s-au bucurat de o largă simpatie în toate cercurile politice și culturale românești. Scriitoarea Elena Ghica (Dora d'Istria), ce descindea dintr-o veche familie albaneză, a scris cu căldură în țară și străinătate despre drepturile femeii

² Dr. A. P. Alessi și Massimu Popu, *Resbelulu orientale ilustratu*, Editura lui Paul Cieslar, Graz, 1878, p. 136.

³ *Ibidem*, p. 115.

⁴ Constantin C. Giurăscu, *Istoria românilor*, Edit. Cugetarea, București, p. 465.

⁵ Alex. Duțu, *Drepturile sfinte ale omenirii au găsît totdeauna apărători în România*, în : „Magazin istoric“, nr. 10, 1976.

⁶ *Historia e letërsisë shqipte*. vol. II, Tirana, 1959, p. 537.

⁷ Arh. St. Buc., fond „Drita“, dos. 88.

albaneze, apoi Hașdeu, Iorga, iar politicianul Take Ionescu era vizitat de patrioții albanezi, fiind considerat filo-albanez, la care mai adăugăm numele Smarei Gheorghiu, al lui Victor Eftimiu etc.

Deoarece mulți dintre albanezii stabiliți în România aveau rude și familii în Albania sau în alte provincii ale Imperiului otoman, nu îndrăzneau să ducă o politică deschisă de emancipare față de Turcia, pentruca rudele să nu fie supuse represaliilor. De aceea posturile de conducere ale societății „Drita” au fost deținute, la început, de români. Astfel, postul de președinte al societății a fost deținut de V. A. Urechia, cel de vicepreședinte de D. Butculescu, iar ca cenzori dr. Leonte și M. Deșliu⁸. Cele mai încheiate comunități albaneze din țara noastră erau la București, Brăila și Constanța, după care s-au extins și în alte orașe românești ca Ploești, Iași, Brașov, Călărași, Focșani, Craiova, Cluj ș. a. Pentru dezvoltarea mișcării culturale albaneze de o mare însemnătate a fost editarea unor ziare și reviste, începând cu revista „Drita” (Lumina), tipărită în 1877 la Brăila, continuată de ziarul „Shqipetari” (Albanezul) la București, tot în anul 1887, ce apăreau în limbile albaneză și română, de o mulțime de gazete apărute la București, dintre care amintim „Shqipëria” (Albania) în 1897, „Pörlindjia Shqipetare” (La renaissance albanais) în 1903, „Jeta shqiptaro-rumune” (Viața albanoromână) în anul 1909, „Zëri i Shqipërisë” (Glasul Albaniei) în 1910, apărute la București, „Atdheu” (Patria) editat în 1912 la Constanța ș. a. Mai mult, din inițiativa patriotului albanez N. Nacio și sub patronajul societății „Drita”, în anul 1898 se înființează la București o „Școală albanoromână”, în intenția de a pregăti cadre didactice pentru școlile din Albania.

Pînă la sfîrșitul sec. al XIX-lea, cu toate insistențele luptătorilor albanezi, problema independenței țării lor nu este soluționată. Din documente publicate recent de revista „Anale de istorie” aflăm că, în mai 1897, cu prilejul unor tratative purtate de Austro-Ungaria și Rusia pentru a stabili „o linie de conduită comună în afacerile Orientului” și a înlătura „pericolul unei concurențe funeste pentru pacea Europei pe terenul arzător al Peninsulei Balcanice”⁹, se pune în discuție și probabilitatea creării unui stat albanez independent. Astfel, contele Goluchowski enumerînd principalele probleme ce ar fi putut sta la baza unui acord între „cabinetele de la Viena și de la Petersburg”, pentru „stabilirea unei noi ordini a lucrurilor în Peninsula Balcanică”, citează și faptul că „partea cuprinsă între Janina la sud și lacul Skutari la nord, cu o desfășurare suficientă a coastei la est, va forma statul independent sub numele de Principatul Albanii, cu excluderea oricărei dominații străine”¹⁰. Dar contele Muraviev, în nota guvernului Rusiei către ambasadorul Austro-Ungariei, se grăbește să răspundă că „punctele b) și c), (cele din scrisoarea contelui Goluchowski către prințul Liechtenstein privind tratativele duse între Austro-Ungaria și Rusia — n. a.) referitoare la formarea eventuală a unui principat al Albaniei și la împărțirea echitabilă a oricărui teritoriu disponibil între diferitele mici state din Balcani, ating chestiuni de viitor asupra cărora ar fi prematur și foarte dificil să se statueze actualmente”¹¹.

Astfel că și de această dată problema cuceririi independenței de stat a Albaniei rămînea tot numai în forțele proprii ale poporului albanez.

Dintre acțiunile mai importante întreprinse de societățile culturale albaneze și patrioții ce activau pe teritoriul țării noastre, semnalăm și faptul că, în aprilie 1905, la București a fost convocat un Congres cu participarea reprezentanților coloniilor albaneze

⁸ Th. Capidan, *Contribuția românilor la renașterea Albaniei*, în „Glasul românesc”, an. II, nr. 1, p. 4.

⁹ Documentul diplomatic „1897, mai 8 (st. n.) Viena. Instrucțiunile Guvernului Austro-Ungariei către prințul Liechtenstein, ambasador la Petersburg”, publicat în revista „Anale de Istorie”, nr. 4, 1976, p. 83—84.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Documentul „1897, mai 5/17, Petersburg. Nota Guvernului Rusiei către ambasadorul Austro-Ungariei”, în „Anale de istorie”, nr. 4, 1976, p. 86—87.

din străinătate și a unor personalități din Albania, unde s-a hotărât crearea unui comitet central pentru îndrumarea mișcării albaneze de independență sub numele de „Kombi“ (Națiunea)¹². Dintr-o relatare contemporană aflăm că respectivul Congres s-a deschis în ziua de 10 aprilie 1905 în sala Teatrului Liric, când: „La orele 9 apare pe scena sălii prințul Albert Ghica înconjurat de dr. Ibrahim Themo, Filip Papaiani student în medicină, Filip Gheza...”¹³, Congres despre care Albert Ghica avea să scrie mai târziu că avea în intenție de a face „tot ce posibil va fi pentru liberarea Albaniei”¹⁴. Din cercetările noastre de pînă acum, cunoaștem că în anul 1908 existau în București trei societăți culturale albaneze, cu numele de „Drita“ (Lumina), „Dituria“ (Cultura) și „Shpresa“ (Speranța) ce s-au contopit într-una, luînd numele de „Bashkimi“ (Unirea).

Activitatea depusă de patrioții albanezi în cadrul societăților culturale de la București era deosebit de apreciată, de multe ori făcîndu-se aprecieri că „Albania întreagă își are privirile ațintite asupra României...”¹⁵ sau, așa cum spunea Jani Vreuta, „problema are ajutorul și bunăvoința guvernului român”¹⁶. Consulul român din Ianina, într-un raport scris în august 1908, referindu-se la mișcările insurgenților albanezi, arăta că la trecerea lor prin acest oraș „Ceata revoluționară a fraților Topuli, înainte de a pleca spre Chirocastro, a făcut o manifestare de simpatie la consulatul român, defilînd cu steagurile desfășurate, trăgînd din puști și strigînd «Trăiască România»”¹⁷.

În încheierea acestei scurte expuneri dorim să evidențiem unul din cele mai semnificative momente ale luptei de eliberare națională a poporului albanez, cel referitor la pregătirea actului proclamării independenței de stat a Albaniei, plămădit în parte și pe teritoriul țării noastre. În toamna anului 1912, mai precis la începutul lunii noiembrie, conducătorul mișcării naționale albaneze Ismail Kemalî sosește la București, unde are mai multe întrevederi cu fruntașii albanezi de aici, contactînd și unele oficialități românești, după care, însoțit de cîteva personalități albaneze de la București, pleacă în patrie, unde, la 28 noiembrie 1912, în micul orașel portuar Vlora, proclamă independența de stat a Albaniei și formează primul guvern național din istoria acestei țări¹⁸.

Actul proclamării independenței Albaniei a fost primit cu deosebită bucurie și satisfacție la București. Coloane de albanezi, în frunte cu fanfara, au pornit pe calea Victoriei mergînd pe la toate ambasadatele pentru a le aduce la cunoștință evenimentul și a solicita sprijinul acestora în susținerea cauzei albaneze.

Guvernul român, care urmărise cu multă atenție evenimentele din Albania, în urma rezoluției lui Titu Maiorescu pe un interesant studiu întocmit de I. N. Papiniu, privind zonele cu populație albaneză, dă indicații diplomatului nostru la Londra să susțină problema creării noului stat ce urma să fie luată în discuția ambasadatorilor întruniți în capitala Angliei¹⁹.

La 16 decembrie 1913, Titu Maiorescu solicită regelui Carol I aprobarea pentru crearea unui oficiu diplomatic în Albania, propunînd pe M. Burghelă ca reprezentat al țării noastre în Albania. Decretul regal este semnat la 18 decembrie 1913. Astfel că România se înscria printre primele state, dacă nu primul, care recunoștea existența primului guvern al Albaniei independente.

¹² Arh. St. Buc., arh. centr. Ist., fond Direcția Poliției și Siguranței Generale, dos. nr. 12, 1904, f. 17.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Arh. St. Buc., arh. centr. Ist., fond Dir. Pol. și Sig. G-rale, dos. 81/1911, IIIa 334.

¹⁶ Ark. Qendr. Shqip. (Arhiva centrală albaneză), Tirana, fond „Ilo Mitkë-Qafëzezi“, dos. 1, nesistemizat.

¹⁷ N. Clachir, Istoria modernă a Albaniei, București, 1974, p. 63.

¹⁸ vezi G. Măksutovici, Un secol de lupte pentru un ideal de secole, în „Magazin istoric“, nr. 11, 1972, p. 50-53.

¹⁹ Arh. St. Buc., fond Casa Regală, dos. 32/1912.

LA ROUMANIE INDÉPENDANTE ET L'INDÉPENDANCE DE L'ALBANIE

R é s u m é

Conformément à certains documents étudiés par l'auteur dans les archives roumaines et albanaises, résulte clairement le fait qu'après la conquête de son indépendance d'état, la Roumanie est devenue un appui encore plus actif du mouvement de libération nationale des peuples des Balkans. Chose bien connue ni à San Stefano et non plus au Congrès de Berlin n'a pas été mis en discussion le problème de la création d'un état albanais indépendant, quoique les albanais s'étaient ralliés dès le début au mouvement général des peuples des Balkans contre l'Empire Ottoman. Dans cette situation, les albanais fondent en 1878 la Ligue de Prizren, sous les auspices de laquelle le mouvement de libération nationale albanaise, connu dans l'histoire sous le nom de „Rajindjle Kombetare“, prend un nouveau essor. Différentes sociétés culturelles albanaises sont créées aussi hors du pays, pour contribuer au réveil de la conscience nationale moyennant l'école et la culture. Sur le territoire hospitalier de la Roumanie sont fondées les sociétés „Duta“, „Dituria“, „Bashkim“, „Shpresa“ etc. qui réaliseront l'édition et la diffusion de certaines publications, livres et revues ayant un caractère patriotique et national. L'auteur souligne l'aide matériel et moral accordé par la Roumanie à ce mouvement entre 1877—1912 et met en évidence le fait que l'indépendance de l'Albanie a été préparée partiellement aussi sur le territoire de notre pays.